

Article History

Received / Geliş
30.01.2019

Accepted / Kabul
27.02.2019

Available Online / Yayınlanma
28.02.2019

PROSPECTIVE TEACHERS' OPINIONS ON DEMOCRATIC CLASS ATMOSPHERE IN HIGHER EDUCATION: A QUALITATIVE RESEARCH

**ÖĞRETMEN ADAYLARININ YÜKSEKÖĞRETİMDE DEMOKRATİK SINIF
ATMOSFERİYLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ: NİTEL BİR ARAŞTIRMA¹**

Bahadır GÜLBAHAR²

Abstract

With the education of democracy, it is aimed to establish a common democracy consciousness in the society by making democratic behaviors permanent. Democracy, a theory of freedom and tolerance needs citizens who are sensitive to differences, thinking critical, entrepreneur, aware of his / her rights, freedoms and responsibilities, playing an active role in democracy. Educational institutions play a great role in bringing such citizens into society. In society, the responsibility for educating individuals who have adopted democracy and adopting a democratic way of life belongs to educational institutions. It is the class where the individuals in the school will acquire the consciousness and the culture of democracy to a great extent. In classes where a democratic atmosphere exists, it is possible for students to become democrat individuals. In the classes where democracy is established, students will develop in psychological, social and academic terms. The main purpose of this study is to determine the opinions of prospective teachers on democratic class atmosphere in higher education. Phenomenology pattern of qualitative research methods was used in the research. The study group consisted of 39 prospective teachers. Data were collected by semi-structured interviews. The data obtained from the research were analyzed by content analysis. At the end of the study, "indicators of a democratic class atmosphere" "the duties and responsibilities of teaching staff and students for a democratic class atmosphere", "obstacles to a democratic class atmosphere" and "the benefits of a democratic class atmosphere" were determined.

Keywords: Democracy, class atmosphere, democratic class atmosphere, prospective teachers.

Özet

Demokrasi eğitimiyle, demokratik davranışların kalıcı hâle getirilip toplumda ortak bir demokrasi bilincinin oluşturulması amaçlanmaktadır. Bir özgürlük ve hoşgörü teorisi olan demokrasi; farklılıklara duyarlı, eleştirel düşünebilen, girişimci, hak, özgürlük ve sorumluluklarının farkında, demokraside etkin rol oynayan yurttaşlara ihtiyaç duymaktadır. Böyle yurttaşların topluma kazandırılmasında eğitim kurumlarının rolü büyüktür. Toplumda, demokrasiyi anlamış, demokratik yaşam biçimini benimsemiş bireylerin yetiştirilmesi sorumluluğu eğitim kurumlarına yani okullara aittir. Okulda bireylerin demokrasi bilinci, kültürünü büyük ölçüde kazanacağı yer ise sınıftır. Demokrasinin, demokratik bir atmosferin var olduğu sınıflarda öğrencilerin demokrasiye bağlı bireyler hâline gelmeleri mümkündür. Demokrasinin tesis edildiği sınıflarda öğrenciler psikolojik, sosyal ve akademik bakımdan gelişecektir. Bu çalışmanın temel amacı, öğretmen adaylarının yükseköğretimde demokratik sınıf atmosferi ile ilgili görüşlerini belirlemektir. Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu 39 öğretmen adayından oluşmaktadır. Veriler, yarı yapılandırılmış görüşmelerle toplanmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler, içerik analiziyle çözümlenmiştir. Araştırma sonunda, "demokratik bir sınıf atmosferi göstergeleri", "demokratik bir sınıf atmosferi için öğretim elemanları ve öğrencilere düşen görev ve sorumluluklar", "demokratik bir sınıf atmosferinin önündeki engeller" ve "demokratik bir sınıf atmosferinin sağlayacağı yararlar" tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, sınıf atmosferi, demokratik sınıf atmosferi, öğretmen adayları.

¹ Bu çalışma, 30-31 Ocak 2019 tarihlerinde İtalya / Roma'da gerçekleştirilen "XIX. European Conference on Social and Behavioral Sciences"ta sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş hâlidir.

² Dr. Öğr. Üyesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, El-mek: bahadirculbahar@hotmail.com, ORCID Numarası: 0000-0002-7040-1593

Giriş

Günümüzde devlet yönetiminde gelinen ideal nokta, yönetilen sınıfın aynı zamanda yönetimde de söz sahibi olmasını sağlayan demokrasidir zira demokrasi, hem daha insani hem de işleyişi kolaylaştırıcıdır. Demokrasi, “halkın egemenliği temeline dayanan yönetim biçimi”dir (TDK, 2018). Bu tanım, demokrasinin en yaygın tanımı olarak karşımıza çıkmaktadır (Doğan, 2007). Kişiler, toplumlar ya da toplumsal kesimler, bir idealin ölçüsü olarak düşündükleri demokrasiyi, kendilerine göre belli değer yargıları, tercihler ve istekler çerçevesinde yorumlayabilmekte ve bir yaşam biçimi hâline getirebilmektedir (Şaylan, 1998). Demokrasinin günümüz toplumları için bir yaşam biçimi olarak kabul edilmesi, bu yaşam biçimine uygun bireylerin yetiştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Demokrasi, ancak onu anlamış ve benimsemiş bireylerce yaşatılabilir ve geliştirilebilir (Tamer, 2011). Bu da bireylere demokrasi eğitiminin verilmesine bağlıdır. Demokrasi eğitimiyle, demokratik davranışların kalıcı hâle getirilip toplumda ortak bir demokrasi bilincinin oluşturulması amaçlanmaktadır (Tourain, 2002). Bir özgürlük ve hoşgörü teorisi olan demokrasi; farklılıklara duyarlı, eleştirel düşünebilen, girişimci, hak, özgürlük ve sorumluluklarının farkında ve demokraside etkin rolü olan yurttaşlara ihtiyaç duymaktadır. Bu nitelikleri haiz yurttaşların topluma kazandırılmasında kurumsal eğitimin, eğitim kurumlarının rolü büyüktür (Greene, 1985; Tamer, 2011; Bakır, 2012). Toplumda, demokrasiyi anlamış, demokratik yaşam biçimini benimsemiş bireylerin yetiştirilmesi sorumluluğu eğitim kurumlarına, yani okullara aittir. Okullar, bireylere kültür aktarımı işlevini yerine getirirken demokrasi kültürünü de kazandırmalıdır (Hotaman, 2010). Okulların temel hedefinin demokratik yaşam biçimini tesis etmek olduğu, bunun da bireylere verilecek demokrasi eğitimiyle mümkün olduğunun altı çizilmelidir.

Bireylerin demokrasiye bağlılık duymalarını sağlamak, onları demokratik toplumun gereklerine uygun yaşamaya hazırlamak okulların amaçlarından biridir. Toplumsallaşma sürecinin başladığı yer olan okul, demokrasinin sosyal bir çevre içerisinde uygulanıp yaşama geçirilmesini sağlar. Böylece bireyde demokrasi kazanımı gerçekleşir; birey demokrasiyi bir yaşam biçimi hâline getirir (Sayın, 2010). Demokratik değerlerin bireylere kazandırılmasında, demokrasiyle ilgili bilgi, beceri ve tutumların davranışlara dönüştürülmesinde, okullar oldukça önemlidir (Genç, 2006). Dewey (2010), demokratik bir toplumda okulun bireylerde demokratik bilgi ve anlayış oluşturma sürecine katkıda bulunması gerektiğini vurgulamıştır. Toplum hayatına etkin ve demokratik olarak katılacak vatandaşlar yetiştirmeyi amaç edinen okullar, bizzat kendi eğitim ortamında bunun inşasını sağlayacak koşullar oluşturmalıdır; demokratik yaşam alanları hâline gelmelidir. Bir başka ifadeyle okullar, demokrasi bilgi, beceri ve tutumlarının kazandırıldığı organizasyonlar olmalıdır.

Demokratik bir eğitim ortamı, salt siyasal açıdan değil, insan hayatının bütün alanlarında bireylere özgür düşünme imkânı sağlar. Her tür ders içi ve dışı etkinliklerin tasarlanması ve düzenlenmesi demokratik ilkelere uygun olarak yapılır. Demokratik bir okul, bütün paydaşların okulun bütün sorunlarıyla ilgili tartışmalara katılma fırsatı bulduğu, öğrencilerin gerekli bilgi, beceri ve tutumların sağladığı kazanımlarla demokrasiyle yaşamaya hazırlandığı okuldur (Mncube, 2009). McCowan’a (2010) göre ise okulların demokratik bir yapıya sahip olması, öğrencilerin akademik ve sosyal gelişimlerine katkı sağlamaktadır. En önemlisi demokratik düşünme alışkanlığı kazandırılır ve böylece temel ilgi ve becerilerin gelişimi sağlanır (Bakır, 2012).

Demokratik okulların öne çıkan özelliklerinden biri, paydaşlara karar verme süreçlerine katılma hakkı tanınmasıdır. Bu şekilde bir demokratik çaba, bireylerin kendi hayatlarını etkileyecek kararların verilmesine katılma haklarına saygıyı ihtiva ediyorsa bunun samimi bir girişim olduğu ifade edilebilir. Demokratik okullarda, sınıf

düzeyinde de aynı ilkenin yaşatıldığı gözlemlenebilir. Demokratik okullardaki sınıflarda ayrıca, öğrenci ve öğretmenler, her iki tarafın yararını gözeterek kararlar vararak iş birliğine dayalı planlama yaparlar (Apple ve Beane, 2016). Okulda bireylerin demokrasi bilinci, kültürünü büyük ölçüde kazanacağı yer sınıftır. Demokrasinin var olduğu sınıflarda, öğrencilerin demokrasiye bağlı, demokrasinin gerekliliğine inanan bireyler hâline gelmeleri mümkündür.

Alanyazında, yerine “*sınıf iklimi, sınıf ortamı, sınıf çevresi*” kavramları da kullanılan sınıf atmosferi kavramı, sınıftaki öğrenci ve öğretmen davranışlarını ve öğrenmeyi etkileyen temel faktör olarak değerlendirilmektedir. Sınıfta etkili olan koşulları anlatmak için kullanılan ve hem öğretim sisteminin istendik bir ürünü hem de başka ürünleri etkileyen ve öğrenme-öğretme süreçlerinin bir parçası olan önemli bir değişken durumundaki sınıf atmosferi; sınıfı oluşturan fiziksel düzenlemeler, psikolojik durumlar ve öğrencilerin duyuş ve değerlendirmelerini etkileyen sosyal ve kültürel öğelerin etkileşiminin bir ürünüdür (Açıkgöz vd., 2003; Bilgiç, 2009; Yapıcı, 2010; Çalık, 2011; Özden, 2012). Her sınıfın kendine özgü bir atmosferi vardır; sınıf atmosferi, bir sınıfı diğerlerinden ayıran önemli bir değişkendir (Çalık, 2011; Özden, 2012). Araştırmalar, (Kısakürek, 1985; Conner, 1987; Şendur, 1999; Ekinci, 2000; Şeker, 2000; Uslu, 2002; Altay, 2005) sınıf atmosferinin öğrenci başarısını etkileyen bir faktör olduğunu göstermektedir. Öğrencilerin akademik başarı durumunu etkileyen sınıf atmosferi değişkeninin öğrencilerin psikolojik ve sosyal gelişimlerine de tesir ettiğini söylemek mümkündür. Öğrencinin sınıftaki mutluluk ve huzur durumu ile sınıf içi ilişkilerinin niteliği sınıf atmosferinden etkilenir.

Etkili bir öğrenme için öğrencilerin mutlu, rahat, güvende ve huzurlu hissettikleri; öğrenciler arasında ve öğretmenle öğrenciler arasında olumlu ilişkilerin olduğu bir sınıf atmosferinin tesis edilmesi gerekir (Yağcı, 2004). Sınıf atmosferini; sınıftaki güven ortamı, kişiler arası ilişkilerin niteliği, motivasyon, öğrenme-öğretmen süreci, öğrencilerin kişilik özellikleri, öğrencilerin okula ve derslere yönelik tutum ve davranışları, öğrencilerin ders çalışma ve dinlenme alışkanlıkları, öğrencilerin ailelerinden getirdikleri kültürel miras, öğrenciler arasındaki etkileşim, sınıfın fiziksel koşulları, öğretmen-öğrenci etkileşimi ve demokratik ilişkilerin değeri gibi unsurlar belirler (Akinoğlu, 2002; Memişoğlu, 2005; Dilalla ve Mullineaux, 2008; Can, 2010; Kösterelioğlu, 2014).

Demokrasi, sınıf atmosferine olumlu nitelik kazandıran önemli bir değişkendir. Demokratik bir ortam hâline getirilen sınıflarda öğrenciler daha aktiftir, daha fazla sorumluluk alır. Eşitliğin olduğu, öğrencilerin görüşlerini rahatça ifade edebildiği böyle sınıflarda öğrencilerin öğrenme düzeyi de yükselir. Demokratik bir sınıf ortamında, kendileriyle ilgili konularda karar verme özgürlüğü tanınan öğrenciler, kendileri ve toplum için sorumluluk almada daha istekli ve başarılıdır; böyle bir ortamda öğrencinin öz disiplin becerisi gelişir (Leithwood, Patten ve Jantzi, 2010; Çelik, 2012).

Print, Ornstrom ve Nielsen’e (2002) göre, topluma aktif demokratik vatandaşlar kazandırmak isteyen eğitim sistemleri, okul ve sınıfta demokratik uygulamaların gerçekleştirilmesini, demokratik bir kültürün yaratılmasını, bunun için de öğretmen rollerinin gözden geçirilerek daha demokratik öğretmenler yetişmesini sağlamalıdır.

Demokratik bir sınıf atmosferi, öğrenmeyi olumlu yönde etkilerken öğrencilerin demokratik tutum ve davranışlar kazanmalarına da yardımcı olmaktadır. Öğrenciler, öğrenme sürecine aktif olarak katıldıkları, görüşlerini rahatça ifade edebildikleri, eşit olduklarını hissettikleri bir ortamda daha anlamlı öğrenirler. Demokrasinin tesis edildiği sınıflarda öğrenciler psikolojik, sosyal ve akademik bakımdan gelişir.

Yükseköğretim kurumları; eleştirel ve özgür düşünen, sorumluluk alan, yaratıcı, girişimci, problem çözen, öğrendiklerini yaşamda kullanabilen, üretken, sosyal, mutlu, demokratik tutum ve davranışlar kazanmış, demokrasi bilinci gelişmiş bireyleri topluma kazandırmayı hedeflemektedir. Bu nitelikleri haiz bireylerin yetişmesi özellikle yükseköğretim kurumları sınıflarında demokrasinin, demokratik bir atmosferin varlığına bağlıdır. Demokrasinin toplumda bir yaşam biçimi hâline gelmesi isteniyorsa demokrasinin eğitim yoluyla sınıflarda bir yaşam biçimi hâline gelmesi sağlanmalıdır (Okutan, 2010). Öğretmenlik mesleğini icra edecek öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri sınıflarda demokratik bir atmosferin olması daha da büyük önem arz etmektedir. Hizmet öncesi mesleki eğitimlerinde, demokrasiyi içselleştirememiş, demokrasi kültürü kazanamamış öğretmen adaylarının mesleğe başladıktan sonra sınıflarını demokratik ortamlara dönüştürmeleri beklenmemelidir. Öğretmenlerin demokratik tutum ve davranışlara sahip olabilmesi için öncelikle bu tür ortamlarda eğitim almaları gerekmektedir çünkü demokrasi yaşanarak yaşatılarak öğrenilir (Kayabaşı, 2011).

Bütün öğretmen adaylarının demokratik değerlere sahip, demokrasinin önemine inanmış bireyler olarak yetişmeleri, okul ve sınıflarda, dolayısıyla da toplumda demokrasinin tesisi açısından oldukça önemlidir. Bu nedenle öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri yükseköğretim sınıflarındaki demokrasinin varlığı, durumu ile ilgili araştırmaların oldukça önemli olduğunu söylemek mümkündür. Öğretmen adaylarının demokrasi anlayışlarını geliştirme ve demokrasiyi bir yaşam biçimi olarak benimsemelerini sağlamak amacıyla yapılacak her araştırma, öğretmen yetiştirme programlarının geliştirilmesi ve uygulanmasına da katkı sağlayacaktır (Yüksel, Bağcı ve Vatansever, 2013). Bu çalışmanın temel amacı, öğretmen adaylarının yükseköğretimde demokratik sınıf atmosferi ile ilgili görüşlerini belirlemektir. Alanyazın incelendiğinde, yükseköğretimde demokratik sınıf atmosferi ile ilgili az sayıda çalışma olduğu (Sadık ve Sarı, 2011; Sarı ve Sadık, 2011; Şentürk ve Oyman, 2014; Samancı ve Yıldırım, 2015) tespit edilmiştir. Bu araştırmanın öğretmen adaylarının görüşlerine göre yükseköğretimde demokratik bir sınıf atmosferi göstergeleri, demokratik bir sınıf atmosferi için öğretim elemanları ve öğrencilere düşen görev ve sorumluluklar, demokratik sınıf atmosferinin önündeki engeller ve demokratik sınıf atmosferinin yararlarını tespit etmesi bakımından önem arz ettiği düşünülmektedir.

Yöntem

Araştırma Deseni

Bu araştırma, fenomenoloji desenine göre planlanmış, verileri yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile elde edilen nitel bir araştırmadır. Nitel araştırmalar, üzerinde araştırma yapılan kişilerin sahip oldukları deneyimlerden doğan anlamların sistematik olarak incelenmesinde kullanılır (Ekiz, 2003). Doğal ortama duyarlılık, araştırmacının katılımcı rolünün olması, algıların belirlenmesi, araştırma deseninde esneklik ve tümevarımcı bir analiz, nitel araştırmaların önemli özelliklerindedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Nicel değerlerle ifade edilemeyen “Niçin?” ve “Nasıl?” sorularına alınacak cevapları yorumlayarak anlamlandırmak ve böylece katılımcı davranışlarını, sosyal olgu ve olayları daha iyi açıklanabilir hâle getirmek, nitel araştırmaların başlıca amacıdır (Demirbaş, 2014).

Fenomenoloji, birey ya da grubun deneyimleri doğrultusunda bir olgunun tanımlanmasıdır (Christensen, Johnson ve Turner, 2015). Fenomenolojik araştırmalarda olgu;

- olgu ya da deneyimin tanımlanması
- yapılan tanımdaki değişmeyen temaların belirlenmesi

- temalara ilişkin özel yansımaların oluşturulması
 - yansımaların temalarla betimlenmesi
- aşamalarından oluşur. (Ersoy, 2016).

Bu çalışmadaki fenomen, demokratik sınıf atmosferidir.

Katılımcılar

Bu çalışmada, nitel araştırma geleneği içerisinde ortaya çıkan amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme tekniği kullanılmıştır. Patton (2014), amaçlı örneklemin mantığı ve gücünün derinlemesine analizden kaynaklandığını ve amaçlı örneklemin zengin bilginin bulunduğu düşünülen durumları derinlemesine çalışmaya imkân sağladığını ifade etmektedir. Bu çalışmada, katılımcılar belirlenirken iki ölçüt dikkate alınmıştır. Birinci ölçüt, eğitim fakültelerindeki sınıf yönetimi dersinde başarılı olmuş olmak, ikinci ölçüt ise eğitim fakültesi 4. sınıf öğrencisi olmaktır. Bir devlet üniversitesinin eğitim fakültesinde öğrenim gören öğrencilerden bu ölçütleri sağlayan 39 öğrenci, katılımcı olarak seçilmiştir. Gönüllü öğrencilerden seçilen katılımcılarla informal ön görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, veri doygunluğu elde edilene, araştırmanın gerektirdiği nitelikte veri setine ulaşılan kadar gönüllü katılımcılarla devam ettirilmiştir. Görüşmelerin tümü, araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir.

Katılımcılara ait demografik bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

Değişken	Kategori	n
Cinsiyet	Kadın	25
	Erkek	14

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın verileri, nitel veri toplama tekniklerinden “görüşme” ile elde edilmiştir. Görüşme, belli bir konu hakkında bilgi toplamak amacıyla en az iki kişi arasında yürütülen bir iletişim sürecidir (Aktaş, 2014). Bu çalışmadaki görüşmeler, “yarı yapılandırılmış görüşmeler” şeklinde gerçekleştirilmiştir. “Yarı yapılandırılmış görüşmeler”, ne tam yapılandırılmış görüşmeler kadar katı ne de yapılandırılmamış görüşmeler kadar esnek; iki uç arasında yer alan bir teknik olup araştırmacıya gereken esnekliği ve kolaylığı sağlamaktadır (Karasar, 1999).

Verileri toplamada kullanılacak soruları oluşturmak için ilk önce, rastgele seçilen dokuz eğitim fakültesi 4. sınıf öğrencisiyle, demokratik sınıf atmosferi konusunda 10-15 dakikalık yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. İlgili literatür de incelenerek görüşmede hangi soruların sorulabileceğine karar verilmeye çalışılmıştır. Öğrencilerle gerçekleştirilen görüşmelerden ve literatür taramasından hareketle dört açık uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu geliştirilmiştir. Taslak görüşme formu, ölçme-değerlendirme, Türkçe eğitimi ve eğitim bilimleri alanlarındaki uzmanlara inceletilerek soruların iç geçerliği sağlanmıştır. Ardından sorular sıraya konularak on öğrenciyle bir ön uygulama gerçekleştirilmiştir. Ön uygulamada, görüşme sorularının rahat bir şekilde anlaşılıp cevaplandığı ve soruların amacı, kapsamı dışına çıkmadığı tespit edilmiştir. Böylece veri toplama aracı denenebilmiştir. Zira veri toplama aracının denenmesi, araştırmanın geçerlik ve güvenilirliği ile doğrudan ilişkilidir (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Çalışmanın verileri, öğrencilerin görüşmeler sırasında kendilerine yöneltilen sorulara verdikleri cevaplardan elde edilmiştir. Görüşmeler, her bir katılımcı ile ayrı ayrı ve kendileri tarafından belirlenen yer ve zamanlarda gerçekleştirilmiştir. Ortalama on dakika süren ve tek oturumda bitirilen görüşmeler, ses kayıt cihazıyla kayıt altına

alınmıştır. Öğrencilerin düşüncelerini tam olarak belirleyebilmek için görüşme formunda yer alan sorulara ilaveten katılımcılara “*Bu düşüncenizin gerekçesi nedir?*”, “*Neden böyle düşünüyorsunuz?*”, “*Bu düşüncenizi nasıl açıklarsınız?*”, “*Bu sözlerinizle anlatmak istediğinizi açıklar mısınız?*” gibi sorular yöneltilmiştir.

Görüşmeler sırasında katılımcılara yöneltilen sorular şunlardır:

- Demokratik bir sınıf atmosferinin göstergeleri nelerdir?
- Demokratik bir sınıf atmosferi için öğretim elemanları ve öğrencilere düşen görev ve sorumluluklar nelerdir?
- Demokratik bir sınıf atmosferinin önündeki engeller nelerdir?
- Demokratik bir sınıf atmosferi hangi yararları sağlar?

Görüşmeler sırasında ses kayıt cihazına kaydedilen veriler, ilk olarak kâğıda aktarılmıştır. Verileri kâğıda aktarma işlemi sırasında, katılımcıların görüşme sorularına verdikleri cevapların olduğu gibi, hiçbir değişiklik yapmadan yazılmasına dikkat edilmiştir. Kâğıda aktarılan veriler ile ses kayıtları karşılaştırılarak tespit edilmeyen veri kalmamasına özen gösterilmiştir. Deşifre edilen görüşme kayıtları katılımcıların incelemesine sunulmuş ve onların görüşme kayıtlarını teyit etmeleri sağlanmıştır. Katılımcıların yönlendirmeleriyle gerekli düzeltme ve düzenlemeler gerçekleştirilmiştir.

Veriler, içerik analiziyle çözümlenmiştir. İçerik analizi ile verilerde saklı olan gerçekler açığa çıkarılır (Gülbahar ve Alper, 2009). Bu araştırmada, demokratik bir sınıf ortamının göstergeleri, demokratik bir sınıf atmosferi için öğrenci ve öğretim elemanlarına düşen görev ve sorumluluklar, demokratik sınıf atmosferinin önündeki engeller ve demokratik sınıf atmosferinin yararlarının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. İçerik analizi sürecinde görüşmelerden elde edilen ham veriler kodlara dönüştürülmüş, kodlardan kategorilere ulaşılmıştır. Kategoriler de daha önceden araştırma sorularının ortaya koyduğu temalar altında gösterilmiştir (McMillan ve Schumacher, 2010; Robson, 2015). Bu araştırmanın bulgularının tanımlanması ve yorumlanması; kodlar ve temaların belirlenip düzenlenmesiyle sağlanmıştır. Veriler, biri araştırmacının kendisi, diğeri eğitim yönetimi alanında uzman bir başka araştırmacı olmak üzere iki araştırmacı tarafından kodlanmıştır. Bu iki farklı kodlama, daha sonra karşılaştırılmıştır. Kodlamaların güvenilirlik hesaplamaları yapılmıştır. Buna göre Miles ve Huberman'ın (2016) kodlayıcılar arası güvenilirlik formülüne başvurulmuştur. Bu formüle göre (güvenilirlik= görüş birliği/görüş birliği + görüş ayrılığı) yapılan hesaplama sonrasında araştırmanın kodlayıcılar arası görüş uyum oranı 0.94 olarak hesaplanmıştır (65 / 65 +4). Miles ve Huberman'a (2016) göre, bu değer %90 ve üzeri olduğu araştırmalar, kodlayıcılar arası güvenliliğin sağlandığı araştırmalardır.

Nitel bir araştırma olan bu çalışmada, geçerlik ve güvenliliğin yerine inandırıcılık ve teyit edilebilirlik sağlanmaya çalışılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bunun için sekiz öğrenciyle görüşülmüş ve bulguların anlamlı olup olmadığı, mevcut durumu ortaya koyup koymadığı öğrencilere sorulmuştur. Böylece araştırmanın inandırıcılığı güçlendirilmiştir.

Nitel araştırmalarda iç geçerlilik yerine inanılabilirlik (credibility), dış geçerlilik yerine ise aktarılabilirlik kavramları kullanılmaktadır. Bu araştırmada inanılabilirliği sağlamak için nitel araştırma yöntemlerine ilişkin alanyazından gerekli bilgilerin edinilmesine, araştırmanın desenine uygun örnekleme yönteminin seçilmesine, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesine, görüşme dökümlerine ilişkin katılımcılardan teyit alınmasına ve katılımcılarla informal ön görüşmeler gerçekleştirilmesine özen gösterilmiş; aktarılabilirliği sağlamak için ise araştırma deseni, çalışma grubu ve

demografik özellikleri, veri toplama süreci ve verilerin analizi açıklanmıştır (Shenton, 2004). Bulgular kısmında, katılımcıların görüşleri doğrudan aktarılmıştır. Doğrudan alıntılama, katılımcıların görüşleri gerçek isimleriyle değil, rumuzlar kullanılarak aktarılmıştır.

Bulgular

Araştırmanın bulguları, araştırmanın alt amaçları ile uyumlu bir biçimde dört alt başlık altında verilmiştir. Buna göre bulgular;

- demokratik bir sınıf atmosferinin göstergeleri
- demokratik bir sınıf atmosferi için öğretim elemanları ve öğrencilere düşen görev ve sorumluluklar
- demokratik bir sınıf atmosferinin önündeki engeller
- demokratik bir sınıf atmosferinin sağlayacağı yararlar

olmak üzere dört başlık altında sunulmuştur.

Demokratik Bir Sınıf Atmosferinin Göstergeleri

Araştırmanın ilk alt amacı, öğretmen adaylarının demokratik bir sınıf atmosferinin göstergelerine ilişkin görüşlerini belirlemeye yöneliktir. Bu alt amaca yönelik olarak öğrencilere demokratik bir sınıf atmosferinin göstergeleri sorulmuştur. Öğrencilerin bu soruya verdikleri cevaplar analiz edilmiştir. Analizlerin sonucunda elde edilen bulgular Tablo 2’de özetlenmiştir.

Tablo 2. Demokratik Bir Sınıf Atmosferinin Göstergeleri

Farklılıklara saygı
Eşitlik
Düşünce / ifade özgürlüğü
Hak ve özgürlükleri kullanabilme
Adalet
Kanun ve kurallara bağlılık
Öğrenci merkezli öğretim
Öğrenci yararına dayalı sınıf yönetimi
Dezavantajlı öğrenciler için pozitif ayrımcılık
Öğrencilerin kararlara katılımı
Etik değerler
Dayanışma
Kişiler arası saygı
Kişiler arası güven
Kişilerin empatiye başvurması
Kişiler arası olumlu iletişim
Çağdaş öğretim
Uzlaşma kültürü
Objektif öğrenci değerlendirmesi
Eleştiriye açıklık

Tablo 2’de görüldüğü gibi, demokratik bir sınıf atmosferinin göstergeleri olarak öğretmen adaylarınca “farklılıklara saygı, eşitlik, düşünce / ifade özgürlüğü, hak ve özgürlükleri kullanabilme, adalet, kanun ve kurallara bağlılık, öğrenci merkezli öğretim, öğrenci yararına dayalı sınıf yönetimi, dezavantajlı öğrenciler için pozitif ayrımcılık, öğrencilerin kararlara katılımı, etik değerler, dayanışma, kişiler arası saygı, kişiler arası güven, kişilerin empatiye başvurması, kişiler arası olumlu iletişim, çağdaş öğretim, uzlaşma kültürü, objektif öğrenci değerlendirmesi, eleştiriye açıklık” kavramlarına vurgu yapılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının demokratik bir sınıf

atmosferinin göstergelerine ilişkin dile getirdikleri görüşlerden bazılarına aşağıda yer verilmiştir:

Düşünce / ifade özgürlüğü

Düşünelerimi rahatça, korkamdan söyleyebiliyorsam demokratik bir sınıfta olduğumu düşünürüm. Kimse benimle alay etmezse ya da hocam beni aşağılamazsa.... (Zeynep)

Öğretmen olacağım ama kendime güvenerek konuşamıyorum çünkü beni korkutan hocalarım var. Onlar istediklerini söyleyebiliyor ama biz bu hakka sahip değiliz. Yani demokrasi yok, baskı var. Sınıflarda öğrenciler düşüncelerini rahatça ifade edebilmeli. (Elif)

Öğrencilerin kararlara katılımı

Öğrenciler, kendilerini ilgilendiren konularda söz sahibi olmalı. Mesela hangi kitabı okumak istedikleri öğrencilere sorulmalı. (Ayşe)

Demokrasi için sınıfta kurallar birlikte belirlenmeli. Eğer öğrenciler sınıfta kuralları hocalarla birlikte belirlerse o kurala daha çok uyarlar. (Mehmet)

Eleştiriye açıklık

En çok da hocalarımız eleştirilmeyi hazmediyorsa sınıfta demokrasi vardır diyebilirim. Ama maalesef hocalarımızın çoğunda bu anlayış yok. (Hüseyin)

Hiçbir arkadaşım kendisine söz söylenmesini istemez. Herkes eleştirilmekten korkuyor. Birbirimizi sonuna kadar dinlemiyoruz bile. Ben öyle düşünüyorum. Biri bizi eleştirirse en şiddetli, en ağır tepkiyi vermeye hazırız. Hatta kavga bile çıkıyor. (Nazan)

Demokratik Bir Sınıf Atmosferi İçin Öğretim Elemanları ve Öğrencilerin Görev ve Sorumlulukları

Araştırmanın ikinci alt amacı, öğretmen adaylarının demokratik bir sınıf atmosferi için öğrenci ve öğretim elemanlarının düşen görev ve sorumluluklarına ilişkin görüşlerini belirlemeye yöneliktir. Bu alt amaca yönelik olarak öğrencilere demokratik bir sınıf atmosferi için öğretim elemanları ve öğrencilere düşen görev ve sorumluluklar sorulmuştur. Öğrencilerin bu soruya verdikleri cevaplar analiz edilmiştir. Analizlerin sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. *Demokratik Bir Sınıf Atmosferi İçin Öğretim Elemanları ve Öğrencilerin Görev ve Sorumlulukları*

Öğrencilerin Görev ve Sorumlulukları	Öğretim Elemanının Görev ve Sorumlulukları
Birbirleriyle ve öğretim elemanı ile dayanışma	Adalet ve eşitliği sağlama
Kanun ve kurallara bağlılık	Öğrencileri kararlara katma
Etik davranma	Öğrenci hak ve özgürlüklerine saygı
Birbirleri ve öğretim elemanının hak ve özgürlüklerine saygı	Öğrenci merkezli öğretim
Empati kurma	Öğrenci yararını gözetme
Birbirleri ve öğretim elemanına güven	Etik davranma
	Şeffaf davranma
	Kanun ve kurallara bağlılık
	Öğrencilerle dayanışma
	Öğrenciler arası ilişkileri geliştirme
	Öğrencileri objektif değerlendirme
	Öğrenci farklılıklarını dikkate alma
	Empati kurma
	Öğrencilere güven

Tablo 3'ten anlaşılacağı üzere, araştırmaya katılan öğretmen adaylarına göre demokratik bir sınıf atmosferi için öğrencilere düşen görev ve sorumluluklar “birbirleriyle ve öğretim elemanı ile dayanışma, kanun ve kurallara bağlılık, etik davranma, birbirleri ve öğretim elemanının hak ve özgürlüklerine saygı, empati kurma, birbirlerine ve öğretim elemanına güven”, öğretim elemanlarına düşen görev ve sorumluluklar ise “adalet ve eşitliği sağlama, öğrencileri kararlara katma, öğrenci hak ve özgürlüklerine saygı, öğrenci merkezli öğretim, öğrenci yararını gözetme, etik davranma, şeffaf davranma, kanun ve kurallara bağlılık, öğrencilerle dayanışma, öğrenciler arası ilişkileri geliştirme, öğrencileri objektif değerlendirme, öğrenci farklılıklarını dikkate alma, empati kurma, öğrencilere güven”dir. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının demokratik bir sınıf atmosferi için öğretim elemanları ve öğrencilere düşen görev ve sorumluluklara ilişkin dile getirdikleri görüşlerden bazılarını aşağıda yer verilmiştir:

Öğretim elemanının görev ve sorumlulukları

Adalet ve eşitliği sağlama

Bazı hocalarımız herkese eşit söz hakkı tanımıyor. Birçok arkadaşımız ya hiç konuşmuyor ya da bazı öğrenciler kadar konuşmuyor. Buna izin verilmemeli. (Zeynep)

Bir kuralın öğretim elemanı tarafından herkese aynı şekilde uygulanması gerekir. Çifte standart, güvene zarar veriyor. Demokrasi halkın egemenliği ise halkın bu egemenliği sağlaması için birbirine güvenmesi gerekir. Öğrencilerin de öğretim elemanlarına güvenmesi gerekir. (Kemal)

Öğrenci merkezli öğretim

Artık hocalar şunun farkına varmalı: Dersler öğrencilerin aktif olması sağlanarak işlenmeli. Çoğunluk aktif olmalı yani. Demokrasilerde çoğunluğun hakları korunur. (Ali)

Demokrasilerde halkın yararı gözetilir. Sınıfta da öğrencilerin yararı gözetilmeli. Öğrencilerin istekleri dikkate alınmalı. Öğrenmeyle ilgili ihtiyaçları, eksiklikleri belirlenmeli. (Ece)

Öğrencilerin görev ve sorumlulukları

Birbirlerinin ve öğretim elemanının hak ve özgürlüklerine saygı

Demokrasinin olduğu bir sınıfta herkes, başta öğrenim hakkı olmak üzere birbirlerinin haklarına saygı gösterir. (Göktaş)

Kimse kimsenin herhangi bir hakkını gasbetmemeli. Bireyler birbirlerinin haklarına saygı göstermeli. Örneğin yaşadığım bir problemde dolayı dersi dinlemek istemiyor olabilirim. Bir sorunum olabilir. Hocalar da arkadaşlarımız da bunu anlayabilmeli. (Yalçın)

Birbirlerine ve öğretim elemanına güven

Biz birbirimize pek güvenmiyoruz açıkçası. Bu nedenle grup çalışmalarından kaçıyoruz. Birlik ruhu oluşmuyor. Demokratik bir sınıf için birlikte hareket etmeliyiz. (Aslı)

Demokratik Bir Sınıf Atmosferinin Önündeki Engeller

Araştırmanın üçüncü alt amacı, öğretmen adaylarının demokratik bir sınıf atmosferinin önündeki engellere ilişkin görüşlerini belirlemeye yöneliktir. Bu alt amaca yönelik olarak öğrencilere demokratik bir sınıf atmosferinin önündeki engeller sorulmuştur. Öğrencilerin bu soruya verdikleri cevaplar analiz edilmiştir. Analizlerin sonucunda elde edilen bulgular Tablo 4'te özetlenmiştir.

Tablo 4. *Demokratik Bir Sınıf Atmosferinin Önündeki Engeller*

Öğrenci Kaynaklı Engeller

Hizipçilik
Diğer öğrencileri tahkir
Ayrımcılık
Yanlılık
Ön yargınlık
Empati yoksunluğu
Sevgisizlik
Saygısızlık
Bencillik
Diğer öğrencilerin ve öğretim elemanının hak, özgürlüklerinin ihlali

Öğretim Elemanı Kaynaklı Engeller

Öğrencileri tahkir
Kararları tek başına verme
Ayrımcılık
Yanlılık
Ön yargınlık
Empati yoksunluğu
Sevgisizlik
Saygısızlık
Bencillik
Öğrencileri tehdit

Öğrencilerin hak, özgürlüklerinin ihlali
Dayatma ve baskı

Tablo 4'te görüldüğü gibi, demokratik bir sınıf atmosferinin önündeki engeller olarak öğretmen adaylarınca vurgulanan etkenleri “öğrenci kaynaklı engeller” ve “öğretim elemanı kaynaklı engeller” şeklinde ayırmak mümkündür. Öğrenci kaynaklı engeller olarak “hizipçilik, diğer öğrencileri tahkir, ayrımcılık, yanlılık, ön yargınlık, empati yoksunluğu, sevgisizlik, saygısızlık, bencillik, diğer öğrencilerin ve öğretim elemanının hak, özgürlüklerinin ihlali” ve öğretim elemanı kaynaklı engeller olarak ise “öğrencileri tahkir, kararları tek başına verme, ayrımcılık, yanlılık, ön yargınlık, empati yoksunluğu, sevgisizlik, saygısızlık, bencillik, öğrencileri tehdit, öğrencilerin hak, özgürlüklerinin ihlali, dayatma ve baskı” belirlenmiştir. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının demokratik bir sınıf atmosferinin önündeki engellere ilişkin dile getirdikleri görüşlerden bazılarına aşağıda yer verilmiştir:

Öğrenci kaynaklı engeller

Yanlılık

Sınıfta sürekli birilerinin yanında yer alan, her koşulda birbirini destekleyen arkadaşlarımız var. Bunun nedenleri var elbette. Aynı siyasi görüşte olma, aynı topluluğa üyelik hatta aynı cinsiyetten olma bile... (Duru)

Öğretim elemanı kaynaklı engeller

Ayrımcılık

Bir hocamız, kız-erkek ayrımı yapıyor. Kızları koruyor, kolluyor. Bir diğer hocamızın da dünya görüşüne uygun öğrencileri koruyup kolladığını biliyorum. Böyle demokrasi sağlanamaz. (Alp)

Öğretim elemanları herkese eşit davranmalı, hiçbir özelliğinden dolayı kimseye farklı davranmamalı. Ayrımcılık sınıftaki birlik ve beraberliğe, öğrenci motivasyonuna büyük zarar vermektedir. Birlik ve beraberliğin olmadığı bir sınıfta da demokrasiden söz edilemez. (Selcen)

Demokratik Bir Sınıf Atmosferinin Sağlayacağı Yararlar

Araştırmanın dördüncü alt amacı, öğretmen adaylarının demokratik bir sınıf atmosferinin sağlayacağı yararlarla ilişkin görüşlerini belirlemeye yöneliktir. Bu alt amaca yönelik olarak öğrencilere demokratik bir sınıf atmosferinin sağlayacağı yararlar sorulmuştur. Öğrencilerin bu soruya verdikleri cevaplar analiz edilmiştir. Analizlerin sonucunda elde edilen bulgular Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. *Demokratik Bir Sınıf Atmosferinin Sağlayacağı Yararlar*

Öğrencilere Sağlayacağı Yararlar	Öğretim Elemanlarına Sağlayacağı Yararlar	Topluma Sağlayacağı Yararlar
Sosyal bakımdan gelişim	Sosyal bakımdan gelişim	Demokratik vatandaşlar kazanma
Akademik bakımdan gelişim	Psikolojik bakımdan gelişim	
Psikolojik bakımdan gelişim		

Tablo 5'ten anlaşılacağı üzere, araştırmaya katılan öğretmen adaylarına göre demokratik bir sınıf atmosferinin sağlayacağı yararları, "öğrencilere sağlayacağı yararlar", "öğretim elemanlarına sağlayacağı yararlar" ve "topluma sağlayacağı yararlar" şeklinde üç gruba ayırmak mümkündür. Öğrencilere sağlayacağı yararlar "sosyal bakımdan gelişim, akademik bakımdan gelişim, psikolojik bakımdan gelişim", öğretim elemanlarına sağlayacağı yararlar "sosyal bakımdan gelişim, psikolojik bakımdan gelişim" ve topluma sağlayacağı yarar olarak ise "demokratik vatandaşlar kazanma" öğretmen adaylarının verdikleri cevaplardan hareketle tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının demokratik bir sınıf atmosferinin sağlayacağı yararlarla ilişkin dile getirdikleri görüşlerden bazılarına aşağıda yer verilmiştir:

Öğrencilere sağlayacağı yararlar

Akademik bakımdan gelişim

Demokratik bir sınıf ortamında öğrenciler kesinlikle daha iyi öğrenir çünkü kendilerini daha özgür ve rahat hissederler. Böyle olunca da daha aktif olurlar ve derse daha çok ilgi duyarlar. (Hüseyin)

Sınıfta daha çok konuşma, daha çok soru sorma fırsatı bulursam sorgulama, eleştiri becerilerim de gelişir. (Emir)

Psikolojik bakımdan gelişim

Demokrasinin olduğu sınıflarda öğrenciler daha mutlu olur, öz güvenli olur. Biz ne mutlu ne de öz güvenliyiz. Bizden biliyorum. (Cansu)

Öğretim elemanlarına sağlayacağı yararlar

Sosyal bakımdan gelişim

Öğretim elemanlarının da öğrencilerle daha iyi ilişkiler kurmasının yolu açılır. Öğretim elmanıyla öğrenciler birbirlerine daha da yakınlaşır. (Cansu)

Psikolojik bakımdan gelişim

Demokratik bir sınıf ortamında, öğrenciler derse daha çok katılır. Ders daha eğlenceli geçer. Bu durum hem öğrencinin hem de öğretim elemanının motivasyonunu yükseltir. (Selcen)

Topluma sağlayacağı yararlar

Demokratik vatandaşlar kazanma

Demokratik bir sınıf ortamında yetişen öğrenciler, demokrasinin yararlarını görecek ve demokratik alışkanlıklarını toplumsal yaşamlarında da devam ettirecekleridir. (Mert)

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu araştırmada, öğretmen adaylarının demokratik sınıf atmosferine ilişkin görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Ulusal ve uluslararası alanyazında konuyla ilgili yeterli sayıda çalışma bulunmaması, bu araştırmanın yapılmasında temel etken olmuştur. Konuyla ilgili araştırma sayısının az olması, bu çalışmanın sonuçlarının başka çalışma sonuçlarıyla karşılaştırılması, sonuçların tartışılması bakımından bir sınırlılık oluşturmuştur.

Öğretmen adaylarının demokratik sınıf atmosferine ilişkin görüşleri “*demokratik bir sınıf atmosferi göstergeleri*”, “*demokratik bir sınıf atmosferi için öğretim elemanları ve öğrencilere düşen görev ve sorumluluklar*”, “*demokratik bir sınıf atmosferinin önündeki engeller*” ve “*demokratik bir sınıf atmosferinin sağlayacağı yararlar*” olmak üzere dört tema altında ele alınarak tartışılmıştır.

Öğretmen adaylarının görüşlerinden hareketle **demokratik bir sınıf atmosferinin göstergelerinin** “*farklılıklara saygı, eşitlik, düşünce / ifade özgürlüğü, hak ve özgürlükleri kullanabilme, adalet, kanun ve kurallara bağlılık, öğrenci merkezli öğretim, öğrenci yararına dayalı sınıf yönetimi, dezavantajlı öğrenciler için pozitif ayrımcılık, öğrencilerin kararlara katılımı, etik değerler, dayanışma, kişiler arası saygı, kişiler arası güven, kişilerin empatiye başvurusu, kişiler arası olumlu iletişim, çağdaş öğretim, uzlaşma kültürü, objektif öğrenci değerlendirmesi, eleştiriye açıklık*” olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının atıfta buldukları bu kavramlar, önemli demokratik değerler arasında yer almaktadır (Akşin, 2003; Kıncal ve Işık, 2003). Eşitlik, özgürlük ve adalet, öğretmen adaylarının vurguladığı demokratik sınıf ortamı göstergeleri arasında yer almaktadır. Cıgla (2001) da eşitlik, özgürlük ve adaletin demokrasinin temel göstergeleri olduğunu belirtmektedir. Bu sonuçtan hareketle öğretmen adaylarının demokratik bir ortamın, demokrasinin göstergelerinin farkında oldukları, bunlara vakıf oldukları söylenebilir. Öğretmen adaylarının demokratik bir sınıf ortamının göstergelerini biliyor olmaları, yönetecekleri sınıflarda da bu koşulları sağlama çabasını gösterecekleri, kendilerini bu konuda sorumlu hissedecekleri ve

hassas davranacakları düşüncesini akıllara getiriyor olmasından dolayı olumlu olarak değerlendirilebilecek bir sonuçtur.

Bu çalışma, demokratik bir sınıf atmosferinin göstergeleri olarak vurgulanan kavramlar bakımından alanyazındaki diğer çalışmalarla benzerlik arz etmektedir (Eikenberry, 2009; Glesson, 2011; Kesici, 2008; Millei, 2011; Riley, 2011; Sadık ve Sarı, 2011; Sarı ve Sadık, 2011; Şentürk ve Oyman, 2014). Araştırmada tespit edilen demokratik sınıf ortamının göstergelerine birlikte bakıldığında, bu özellikleri haiz bir sınıf atmosferinin öğrencilerin öğrenme motivasyonlarını yükselteceğini ve öğrencileri psikolojik, sosyal ve akademik boyutlarda geliştireceğini söylemek mümkündür. Öğretmen adaylarının atıfta buldukları göstergeler değerlendirildiğinde, demokratik bir sınıf atmosferinin oluşmasında öğrencilerin de öğretim elemanlarının da rolünün olduğu ve öğretim elemanlarına daha fazla görev ve sorumluluk düştüğü, öğretim elemanlarının tutum ve davranışlarıyla daha belirleyici olduğu sonucuna varmak mümkündür.

Şentürk ve Oyman'ın (2014) yaptıkları araştırmada, demokrasi tanımında "eşitlik, özgürlük, insan hakları" kavramlarının öğrencilerce vurgulandığı tespit edilmiştir. Söz konusu araştırmada öğretmen adayları demokratik bir eğitim ortamını, "tüm öğrencilerin korkmadan fikirlerini ifade edebileceği, öğretmen ve öğrencilerin eşit söz hakkına sahip oldukları, bütün düşüncelerin önemsendiği, huzurlu ve güvenli bir iletişimin sağlandığı bir yer" olarak tanımlamıştır. Sarı ve Sadık'ın (2011) araştırmalarında ise öğretmen adaylarının demokrasiyle ilgili geliştirdikleri metaforların çoğunlukla eşitlik, bağımsızlık ve çokseslilik temaları altında toplandığı görülmüştür. Sadık ve Sarı'nın (2011) sınıf öğretmeni adaylarıyla gerçekleştirilen çalışmalarında da benzer sonuçlara ulaşılmış, öğretmen adaylarının demokrasiyi genellikle eşitlik ve özgürlük kavramlarıyla açıkladığı belirlenmiştir. Bu çalışmada da "eşitlik, hak ve özgürlükler, farklılıklar" vurgulanan kavramlar olmuştur. Bu kavramların demokrasinin bileşenlerinden olduğu ifade edilebilir.

Öğretmen adaylarının görüşlerine göre **demokratik bir sınıf atmosferi için öğrencilere düşen görev ve sorumlulukların** "birbirleriyle ve öğretim elemanı ile dayanışma, kanun ve kurallara bağlılık, etik davranma, birbirleri ve öğretim elemanının hak ve özgürlüklerine saygı, empati kurma, birbirlerine ve öğretim elemanına güven" olduğu belirlenmiştir. Araştırma bu sonucuyla Yeşil'in (2003) çalışmasıyla benzerlik sergilemektedir. Yeşil'in (2003) araştırmasında öğrencilerin demokratik kurallar çerçevesinde düşünmeleri, tartışmaları, eleştirmeleri ve eleştirilmeleri, farklı düşüncelere ve çoğunluğa saygı duymaları, hoşgörülü davranmaları, fikirler arasında uzlaşmaya varmaları gibi demokratik tutum ve davranışların sağlanmasının gerekliliğini ve bu etkinliklerin yapıldığı bir ortamda yaşayan bireylerin demokrasinin gerektirdiği bu tutum ve davranışları kendi yaşantıları yoluyla, daha kolay ve daha kalıcı bir şekilde kazanılabileceğini vurgulanmıştır. Demokrasinin sağlayacağı yararlıardan öğrencilerin daha fazla istifade edeceği iddia edilebilir. Sınıflarında demokrasinin tesis olunmasını ve varlığını devam ettirmesini isteyen öğrencilerin aktif olarak demokrasiyle ilgili görev ve sorumlulukları yerine getirmeleri gerekmektedir. Öğrenciler, demokratik tutum ve davranışlarıyla öğretim elemanlarını da yönlendirebilir, etkileyebilir.

Demokrasi, ancak demokrasi ilkeleri doğrultusunda davranışlarla hayata geçer. Demokratik bir sınıf atmosferi de öğretmen ve öğrencilerin bu ilkeler doğrultusundaki davranışlarıyla sağlanabilecektir (Kayabaşı, 2011). Öğretmen adaylarının görüşlerine göre **demokratik bir sınıf atmosferi için öğretim elemanlarına düşen görev ve sorumlulukların** "adalet ve eşitliği sağlama, öğrencileri kararlara katma, öğrenci hak ve özgürlüklerine saygı, öğrenci merkezli öğretim, öğrenci yararını gözetme, etik davranma, şeffaf davranma, kanun ve kurallara bağlılık, öğrencilerle dayanışma,

öğrenciler arası ilişkileri geliştirme, öğrencileri objektif değerlendirme, öğrenci farklılıklarını dikkate alma, empati kurma, öğrencilere güven” olduğu saptanmıştır. Öğretim elemanlarının belirlenen bu görev ve sorumlulukları bakımından çalışmanın alanyazındaki ilgili diğer çalışmalarda belirlenen demokratik öğretmen davranışları ile benzerlik gösterdiği söylenebilir (Gale ve Densmore, 2003; Moller, 2006; Pryor ve Pryor, 2005; Şentürk ve Oyman, 2014; Samancı ve Yıldırım, 2015).

Hussain, Sarwar ve Yousuf (2010), öğretmenlerin demokratik düşünceyi ve davranışları benimsemediği bir toplumda, öğrencilerin de bu düşünce ve davranışları öğrenmesinin mümkün olmayacağını altını çizmektedir. Bu nedenle öğretim elemanlarının demokratik bir sınıf atmosferinin yaratılmasında kendilerine düşen görev ve sorumlulukları sergilemelerinin oldukça önemli olduğu ifade edilebilir.

Ackley, Colter, Marsh ve Sisco^{nun} (2003) araştırmalarından elde edilen veriler doğrultusunda sınıf içerisinde öğretmenlerin öğrencileri karar alma süreçlerine katmalarının öğrenci başarısı üzerinde etkisi olduğu tespit edilmiştir. Evans (2006), öğrencilere demokratik bilgi, beceri ve değerlerin kazandırılmasında öğretmenlerin çağdaş öğretim yöntemlerini kullanmalarına dikkat çekmektedir. Williams, Cate ve O'Hair (2009) de çalışmalarında öğrenme ve öğretme sürecinde öğretmenlerin adil olma davranışının ön planda olması gerektiğini vurgulamıştır. Samancı ve Yıldırım'a (2015) göre de öğretmen ve öğretim elemanları öğrencilere eşit davranmalı, not vermede ayrımcılık yapmamalı, tutum ve davranışlarında tarafsızlığını koruyabilmeli, öğrencilerin düşüncelerine değer vermeli, öğrenci hassasiyetlerini göz önünde bulundurmalı, öğrencileri sabır ve saygıyla dinlemelidir. Bu çalışmada öğretmen adayları tarafından dile getirilen görev ve sorumluluklar değerlendirildiğinde, öğretim elemanlarının demokratik bir sınıf atmosferini sağlamada daha belirleyici olduklarını söylemek mümkündür. Sınıfta demokratik davranışlar sergileyen öğretmenler, öğrencilere demokrasi konusunda model oluşturabilir (Aydoğan ve Kukul, 2003). Öğretim elemanları bu şekilde hem öğrencilerin olumlu davranışlar geliştirmelerine katkıda bulunacak hem de onlara bu konuda rehberlik etmiş olacaktır. Yeşil (2003), demokratik tutum ve davranışların sergilendiği bir ortamda yaşayan bireylerin demokrasinin gerektirdiği bu tutum ve davranışları kendi yaşantıları yoluyla, daha kolay ve daha kalıcı bir şekilde kazanılabileceğinin altını çizmektedir.

Öğretmen adaylarının görüşlerinden hareketle **demokratik bir sınıf atmosferinin önündeki engeller** ikiye ayrılmıştır. Bu engellerden **öğrenci kaynaklı olanların** “hizipçilik, diğer öğrencileri tahkir, ayrımcılık, yanlılık, ön yargılılık, empati yoksunluğu, sevgisizlik, saygısızlık, bencillik, diğer öğrencilerin ve öğretim elemanının hak, özgürlüklerinin ihlali”, **öğretim elemanı kaynaklı olanların ise** “öğrencileri tahkir, kararları tek başına verme, ayrımcılık, yanlılık, ön yargılılık, empati yoksunluğu, sevgisizlik, saygısızlık, bencillik, öğrencileri tehdit, öğrencilerin hak, özgürlüklerinin ihlali, dayatma ve baskı” olduğu belirlenmiştir. Tespit edilen öğretim elemanı kaynaklı engeller bakımından çalışma, alanyazındaki diğer çalışmalarla benzerlik arz etmektedir. Samancı ve Yıldırım (2015) tarafından yapılan araştırmada da öğretim elemanlarının benzer tutum ve davranışlarına atıfta bulunmaktadır. Öğretmen adaylarının işaret ettikleri engeller değerlendirildiğinde, demokratik olmayan bir sınıf atmosferinde büyük ölçüde öğretim elemanlarının belirleyici olduğu sonucuna varılabilir. Öğretim elemanları, öğrencilerin demokrasiye bağlılıklarını güçlendirmeli, sınıf içinde gerçekleşen etkinlik ve çalışmaların demokratik değerlere bağlı bir şekilde gerçekleşmesini sağlamalıdır. Öğrencilerin de kendi aralarında demokratik değerleri yaşatmaları önem arz etmektedir. Demokratik bir sınıf atmosferinin önündeki öğrenci kaynaklı engellere bakıldığında, öğrencilerin özellikle birbirleriyle dayanışma içinde olmalarının, birbirlerini tanımalarının, birbirlerine saygı göstermelerinin önemli tutum ve davranışlar olduğu söylenebilir. Bunun için öğrencilerin birbirleriyle ilişkilerini geliştirmeleri gerekmektedir.

Öğretmen adaylarının görüşlerine göre **demokratik bir sınıf atmosferinin sağlayacağı yararlar** üç başlık altında toplanmıştır. Bu yararlardan **öğrencilere sağlayacağı yararların** “sosyal, akademik ve psikolojik bakımdan gelişim”, **öğretim elemanlarına sağlayacağı yararların** “sosyal ve psikolojik bakımdan gelişim” ve **toplumsal yararlarının** “demokratik vatandaşlar kazanma” olduğu tespit edilmiştir. Buradan hareketle, öğretmen adaylarının demokrasinin hem bireylere hem de topluma yararları olduğuna inandıklarını söylemek mümkündür. Dahl (2001) de demokrasinin bireysel ve toplumsal sonuçları olduğuna işaret etmektedir zira demokrasinin zorbalığı önlemek, temel haklar, genel özgürlük, kendi kaderini tayin etme, ahlaki özerklik, insani gelişme, temel kişisel çıkarların korunması, politik eşitlik, barış ve refah gibi arzu edilen neticeler doğurduğunu belirtmektedir.

Demokratik bir sınıf atmosferiyle ilgili öğretmen adaylarının görüşlerinin incelendiği bu araştırmada elde edilen bulgular ışığında şu önerilerde bulunulabilir:

- Araştırmada, öğretim elemanlarının tutum ve davranışlarıyla demokratik bir sınıf atmosferinin oluşmasında belirleyici oldukları anlaşılmıştır. Bu nedenle öğretim elemanları, sınıflarda demokratik tutum ve davranışlarıyla öğrencilere, öğretmen adaylarına model olmalıdır. Öğretim elemanlarının demokratik tutum ve davranışlar kazanmalarını / geliştirmelerini sağlayacak eğitim programları ve etkinlikler tasarlanmalı ve uygulanmalıdır.
- Araştırmada, demokratik bir sınıf atmosferinin önünde öğrenci kaynaklı engeller de olduğu saptanmıştır. Öğretim elemanları, öğrenciler arasındaki ilişkileri, dayanışmayı, birlik ve beraberlik duygusunu geliştirmeye yönelik çalışma ve etkinlikler tasarlamalı ve uygulamalıdır.
- Geleceğin öğretmenlerini yetiştiren eğitim fakültelerinde, öğretmen adaylarının demokrasiyi içselleştirmelerini, demokrasiye bağlılıklarını sağlayacak eğitim programları ve etkinlikler tasarlanmalı ve uygulanmalıdır.
- Demokratik bir sınıf atmosferi ile öğrencilerin akademik başarıları arasındaki ilişkiyi inceleyen ilişkisel çalışmalar yapılmalıdır.
- Demokratik bir sınıf atmosferi ile öğrencilerin sosyal ve psikolojik gelişimleri arasındaki ilişkiyi inceleyen ilişkisel çalışmalar yapılmalıdır.

Kaynakça

- Ackley, B. C., Colter, D.J., Marsh, B. ve Sisco, R. (2003). *Student achievement in democratic classrooms*. ERIC, ED475711.
- Açıkgöz, K. Ü., Özkal, N., ve Kılıç, A.G. (2003). Öğretmen adaylarının sınıf atmosferine ilişkin algıları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi dergisi*, 25, 1-7.
- Akinoğlu, O. (2002). Sınıfta grup etkileşimi. İçinde, Zeki K. (Ed.). *Sınıf yönetimi* (ss.111-130). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Akşin, S. (2003). Atatürk döneminde demokrasi. *Eğitim Araştırmaları*, 3(11), 16-22.
- Altay, Ö. (2005). *İlköğretim 5. sınıf fen bilgisi programının hedeflerine ulaşılabilirlik düzeyinin belirlenmesi, etkili öğretmen özellikleri, sınıf atmosferi ve öğrenci tutumlarının hedeflere ulaşılabilirlik düzeyi üzerindeki etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Apple, M. W. ve Beane, J. A. (2016). *Democratic okullar: güçlü eğitimden dersler*. Dipnot Yayınları, Ankara.
- Aydoğan, İ. ve Kukul, F. (2003). Öğretmen ile öğretim üyelerinin demokratik davranışlarının analizi. *Eğitim Araştırmaları*, Bahar, Sayı:11, 23-32.
- Bakır, K. (2012). *Demokratik eğitim, John Dewey'in eğitim felsefesi üzerine*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Bilgiç, S. (2009). *İlköğretim öğrencilerinde okul yaşam kalitesi algısının arkadaşlara bağlılık ve empatik sınıf atmosferi değişkenleriyle ilişkisinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal

Bilimler Enstitüsü

- Can, N. (2010). *Öğretmen liderliği*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Christensen, L. B., Johnson, R. B. ve Turner, L. A. (2015). Nitel ve karma yöntem araştırmaları. İçinde, M. Sever, (Çev.). A. Aypay (Ed). *Araştırma yöntemleri desen ve analiz içinde* (ss. 400-433). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Cılga, İ. (2001). Demokrasi insan hakları kültürü ve çocuk hakları. *Milli Eğitim Dergisi*, 151. 19.12.2018 tarihinde <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/151/cilga.htm> adresinden alınmıştır.
- Conner, T. (1987). The quiet child student at risk. *Academic Theraphy*, 2, 523-527.
- Çalık, T. (2011). Sınıf yönetimi ile ilgili temel kavramlar. İçinde, Leyla K. (Ed.). *Sınıf yönetimi* (12. basım.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çelik, V. (2012). Sınıf yönetimi. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Dahl, R. A. (2001). *Demokrasi üstüne* (Çev. B. Kadioğlu). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Demirbaş, M. (2014). Bilimsel araştırmada temel kavramlar. İçinde, Mustafa Metin, (Ed.). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (ss. 1-17). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Dewey, J. (2010). *Günümüzde eğitim*. (Çev. Ed.: Bahri Ata ve Talip Öztürk). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Dilalla L.F. ve Mullineaux P.Y. (2008). The effect of classroom environment on problem behaviors: a twin study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46 (2), 107-128.
- Doğan, İ. (2007). *Modern toplumda vatandaşlık, demokrasi ve insan hakları*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Eikenberry, A. M. (2009). Reflections on theory in action: improving quality and creating democracy in the classroom, student management teams. *Administrative Theory & Praxis*, 31(1), 119-126.
- Ekinci, S. (2000). *Öğrencilerin sınıf atmosferine ilişkin beklenti ve algılarıyla akademik başarıları arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde araştırma yöntem ve metotlarına giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ersoy, A. F. (2016). Fenomenoloji. Saban, A. ve Ersoy, A. (Edt.), *Eğitimde nitel araştırma desenleri*. (ss. 51- 110). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Evans, M. (2006). Educating for citizenship: what teachers say and what teachers do. Canadian journal of education. *Democracy and Education*, 29(2), 410-435.
- Gale, T. ve Densmore, K. (2003). Democratic educational leadership in contemporary times. *International Journal of Leadership in Education: Theory and Practice*, 6(2), 119-136.
- Genç, S. Z. (2006). Demokratik kazanımların gerçekleştirilmesinde ilköğretim öğretmenlerinin etkililiğinin değerlendirilmesi. *Milli Eğitim dergisi*, 171, 43- 54.
- Glesson, A. M. (2011). *Preparing teachers and students for democracy: Teacher and student learning and authentic intellectual work* (Doctoral dissertation, Boston College, Lynch School of Education). Available from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 3449678)
- Greene, M. (1985). The role of education in democracy. *Educational Horizons*, 63, 3- 9.
- Gülbahar, Y. ve Alper, A. (2009). Öğretim teknolojileri alanında yapılan araştırmalar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 42 (2) 93-111.
- Hotaman, D. (2010). Demokratik eğitim: demokratik bir eğitim programı. *Kuramsal Eğitim Bilim dergisi*, 3 (1), 29-42.
- Hussain, S., Sarwar, M. ve Yousuf, M.I. (2010). Attitude toward democracy in Pakistan: secondary school teachers' perceptions. *Journal of College Teaching & Learning*, 7(3), 33-39.
- Karasar, N. (1999). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kayabaşı, Y. (2011). Öğretmen adaylarının davranışlarının demokratik sınıf ortamı

- açısından değerlendirilmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31 (2), 525-549.
- Kesici, Ş. (2008). Teachers' opinions about building a democratic classroom. *Journal of instructional psychology*, 35(2), 192-203.
- Kıncal, R. Y. ve Işık, H. (2003). Demokratik eğitim ve demokratik değerler. *Eğitim Araştırmaları*, 3(11), 54- 58.
- Kısakürek, M. A. (1985). *Sınıf atmosferinin öğrenci başarısına etkisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Kösterelioğlu, M. A. (2014). Sınıf yönetiminin temelleri. İçinde, Türkan A. ve Şenay S. N. (Ed.). *Sınıf yönetimi* (ss.9-34). Ankara: Maya Akademi Yayın, Dağıtım, Eğitim, Danışmanlık.
- Leithwood, K. Patten, S. ve Jantzi, D. (2010). Testing a conception of how school leadership influences student learning. *Educational Administration Quarterly*, 46(5), 671-706.
- McCowan, T. (2010). School democratization in prefigurative form: Two brazilian experiences. *Education, Citizenship and Social Justice*. 5(1), 21-41.
- McMillan, J. H. ve Schumacher, S. (2010). *Research in education, evidence based inquiry* (7th ed.). Boston: Pearson Education Inc.
- Miles, M.B. ve Huberman, A.M. (2016). *Nitel veri analizi*. S. Akbaba Altun ve A. Ersoy. (Çev.Edt.), Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Millei, Z. (2011). Thinking differently about guidance: Power, children's autonomy and democratic environments. *Journal of Early Childhood Research*, 10(1), 88-99.
- Mncube, V. (2009). Perceptions of the principal's role in democratic school governance in South Africa. *Journal of Educational Administration and History*. 41:1, 29-43, DOI: 10.1080/00220620802604594.
- Memişoğlu, P. S. (2005). Sınıfta iletişim ve grup etkileşim süreci. İçinde, M. Şişman, S.Turan (Ed.). *Sınıf yönetimi* (ss. 85-105). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Moller, J. (2006). Democratic schooling in Norway: Implications for leadership in practice. *Leadership and Policy in Schools*, 5(1), 53-69.
- Okutan, M. (2010). Türk eğitim sisteminde demokrasi eğitimi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1).
- Özden, Y. (2012). Sınıf içinde öğrenme öğretme ortamının düzenlenmesi. İçinde, E. Karip (Ed.). *Sınıf yönetimi* (ss.39-73). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. M. Bütün ve S.B. Demir. (Çev. Ed.t), Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Print, M., Ornstrom, S., & Nielsen, H. S. (2002). Education for democratic processes in schools and classrooms. *European Journal of Education*, 37(2), 193-210.
- Pryor, C. R., & Pryor, B. W. (2005). Preservice teachers' attitudes and beliefs about democratic classroom practice: Influences on intentions for pedagogical integration. *Current Issues in Education*, 8(6), 1-11.
- Riley, C. F. (2011). *Democratic ideals and practices in three public elementary classrooms* (Doctoral dissertation, Northern Illinois University). Available from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 3457805)
- Robson, C. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri, gerçek dünya araştırması*. Ş. Çinkır ve N. Demirkasimoğlu (Çev.), Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sarı, M. ve Sadık, F. (2011). Öğretmen adaylarının demokrasi algıları. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, 67-82.
- Sadık, F. ve Sarı, M. (2011). *Öğretmen adayları ve demokrasi: sınıf öğretmeni adaylarının demokrasi algılarının metaforlar yoluyla değerlendirilmesi*. 10. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumunda sözlü olarak sunulmuştur. Sivas, Cumhuriyet Üniversitesi.
- Samancı, O. ve Yıldırım, G. (2015). Sınıf öğretmeni adaylarına göre öğretim elemanlarının demokratik ve demokratik olmayan tutum ve davranışları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19 (1): 115-128.

- Sayın, P. (2010). *Demokrasi eğitimi ve okul meclisleri projesi'nin bir ilköğretim okulunda demokratik siyasal kültür oluşturma bağlamında değerlendirilmesi: bir durum incelemesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Shenton, A. K. (2004). Strategies for ensuring trustworthiness in qualitative research projects. *Education for Information*, 22(2), 63-75.
- Şaylan, G. (1998). *Demokrasi ve demokrasi düşüncesinin gelişmesi*. Ankara: TODAİE Masa Üstü Yayıncılık Bürosu.
- Şeker, A. (2000). *Sınıf öğretmenlerinin iletişim becerileri ile sınıf atmosferi arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şendur, E. P. (1999). *Sınıf atmosferi ve öğrenci güdüsü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Şentürk, İ. ve Oyman, N. (2014). Democratic classroom management in higher education: a qualitative study. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 14(3), 940-945.
- Tamer, M. G. (2011). Okulların demokratik ve katılımcı öğrenim ortamlarına dönüştürülmesi. *Millî Eğitim dergisi*, Güz, Sayı 192.
- TDK (2018), *Güncel Türkçe Sözlük*. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.53fc9a0d85ea30.14071054. adresinden 26.12.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Tourain, A. (2002). *Demokrasi nedir?* İstanbul: Liberte Yayınevi.
- Uslu, A. (2002). *Yüzüncü yıl üniversitesinde sınıf atmosferinin öğrenci başarısına etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Williams, L., Cate, J. ve O'Hair, M. J. (2009). The boundary-spanning role of democratic learning communities: implementing the ideals. *Educational Management Administration & Leadership*, 37(4), 452- 472.
- Yağcı, E. (2004). Olumlu öğrenme ortamı oluşturma. İçinde, Şule E. ve Çağatay Ö. (Ed.). *Sınıf yönetimi* (ss.75-104). Ankara: Asil Yayın-Dağıtım.
- Yapıcı, M. (2010). *Yapılandırmacı sınıf atmosferi*. http://www.vizyon21yy.com/documan/Egitim_Ogretim/Egitim/Ogretim_Yont_Teknikl/Yapilandirmaci_Sinif_Atmosferi.pdf adresinden 15.04.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Yeşil, R. (2003). Demokratik eğitim ortamının insan hakları temeli. *G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 45-54.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yüksel, İ., Bağcı, Ş. ve Vatansever, E. (2013). İlköğretim son sınıf öğrencilerinin demokratik değerlere sahip olma düzeylerinin belirlenmesi. *Journal of Social Sciences*. 6(12), 309-334.